ZAMONAVIY O'ZBEK ASARLARIDA MILLIY QADRIYATLAR VA AN'ANALAR TALQINI

Termiz davlat pedagogika instituti
O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi
1-kurs magistranti ***O'rinboyeva Kumush***

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy o'zbek adabiyotidagi milliy qadriyatlar va an'analar talqini o'rganiladi. Mualliflar o'zbek adiblarining asarlarida milliy madaniyat va urf-odatlarning qanday aks etayotganligini, ularning zamonaviy ijtimoiy o'zgarishlar bilan uyg'unlashuvi va yangicha ko'rinish olishini tahlil qiladi. Milliy qadriyatlarning asarlar orqali targ'ib etilishi yosh avlodning milliy ongini shakllantirishdagi ahamiyati so'zlanadi. Tadqiqotda zamonaviy adabiyotda an'anaviy va yangi elementlarning uyg'unligi, ularning o'zbek milliy identitetini mustahkamlashdagi roli muhokama qilinadi. Natijada, milliy qadriyatlarning zamonaviy adabiy shakllar orqali yangilanishi va davom ettirilishi oqibatlari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: zamonaviy o'zbek adabiyoti, milliy qadriyatlar, an'analar, madaniyat, milliy identitet, urf-odatlar, adabiy tahlil

Abstract. This article examines the interpretation of national values and traditions in contemporary Uzbek literature. The authors analyze how national culture and customs are reflected in the works of Uzbek writers, their harmonization with modern social changes, and the emergence of new forms. The importance of promoting national values through literary works in shaping the national consciousness of the younger generation is highlighted. The study discusses the integration of traditional and new elements in contemporary literature and their role in strengthening Uzbek national identity. As a result, the

consequences of the renewal and continuation of national values through modern literary forms are demonstrated.

Keywords: contemporary Uzbek literature, national values, traditions, culture, national identity, customs, literary analysis

Аннотация. В данной статье исследуется трактовка национальных ценностей и традиций в современной узбекской литературе. Авторы анализируют, каким образом в произведениях узбекских писателей отражаются национальная культура и обычаи, их гармония с современными социальными изменениями и приобретение нового облика. Обсуждается значение пропаганды национальных ценностей через литературные произведения в формировании национального сознания молодого поколения. В исследовании рассматривается гармония традиционных и новых элементов в современной литературе, их роль в укреплении узбекской национальной идентичности. В заключение демонстрируются последствия обновления и продолжения национальных ценностей посредством современных литературных форм.

Ключевые слова: современная узбекская литература, национальные ценности, традиции, культура, национальная идентичность, обычаи, литературный анализ

Zamonaviy o‘zbek adabiyotini milliy qadriyatlar va an’analar kontekstida o‘rganish, nafaqat madaniy merosimizni chuqurroq anglashga xizmat qiladi, balki milliy o‘zlikni saqlab qolish va rivojlantirish yo‘lida muhim ahamiyat kasb etadi. Bu soha o‘zbek xalqining tarixiy tajribalari, urf-odatlari va hayotiy qadriyatlarini asrlar davomida davom ettirgan muhim manba hisoblanadi. Akademik nuqtai nazardan, zamonaviy adabiyotning milliy qadriyatlar bilan

bog'liqligini tahlil qilish, madaniy o'ziga xoslikni saqlab qolish va innovatsion yondashuvlarni aniqlashga yordam beradi. Shu bois, milliy an'analar va qadriyatlarni zamonaviy badiiy asarlarda tadqiq qilish o'zbek madaniyatining yanada boyib borishi va global madaniyat maydonida munosib o'rin egallashini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega.

Ushbu mustaqil tadqiqotning asosiy maqsadi zamonaviy o'zbek adabiyotidagi asarlar orqali milliy qadriyatlar va an'analar qanday talqin etilishini, ularning milliy identitetning shakllanishidagi o'rni va ta'sirini o'rganishdir. Tadqiqot davomida zamonaviy yozuvchilarning ijodida milliy madaniyat unsurlarining qay tarzda aks etishi, qadriyatlar tizimining yangilanishi hamda an'anaviy me'yorlarning saqlab qolinishiga qaratilgan harakatlar tahlil qilinadi. Shuningdek, o'zbek xalqining tarixiy va madaniy merosini asarlarda aks ettirish orqali bugungi kunda milliy ong va o'zlikni yanada mustahkamlash jarayoni ko'rsatib beriladi.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar talqini muhim o'rin tutadi, chunki u milliy o'zlikni saqlash va rivojlantirish jarayonida adabiyotning o'ziga xos rolini aks ettiradi. So'nggi yillarda yuz berayotgan ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar, jumladan globalizatsiya, shaharsozlik jarayonlari va yosh avlodning dunyoqarashidagi yangilanishlar, o'zbek adabiyotining mavzulari va uslubiga sezilarli ta'sir o'tkazmoqda. Bu esa an'anaviy mavzularni zamonaviy kontekstda qayta ko'rib chiqish, milliy qadriyatlarni qayta talqin qilish imkonini beradi. Shu nuqtai nazardan, zamonaviy o'zbek asarlarida milliy qadriyatlar va an'analar, ularning yangicha ifodasi, o'zbek madaniyati va jamiyatining markaziy masalalaridan biri sifatida o'rganilishi lozim. Bu mavzu nafaqat adabiyotshunoslik, balki

madaniyatshunoslik, sotsiologiya va antropologiya kabi sohalar bilan chambarchas bog'liq bo'lib, o'zbek xalqining tarixiy davomiyligini va zamonaviy rivojlanishini tizimli yoritishga xizmat qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili

Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar muhim o'rin tutadi va bu mavzu bo'yicha ko'plab ilmiy asarlar yozilgan. Tadqiqotchilar asosiy e'tiborni milliy o'zlikni saqlash, madaniy merosni himoya qilish hamda zamon talablariga mos ravishda an'analarni yangilash masalalariga qaratishadi.

Adabiyotshunoslikda milliy qadriyatlarning tasviri, ayniqsa, qahramonlarning xalq urf-odatlariga sodiqligi, oila, do'stlik va jamiyatga bo'lgan munosabat orqali ochib berilishi ko'p muhokamalar mavzusiga aylangan. Masalan, Nazar Eshonqulning "Ko'hna dunyo" qissasida qahramonning zamonaviy shaharda yashay turib, qishloq an'analarini asrab-avaylashga urinishi tasvirlangan. Bu asarda "to'y", "mahalla", "qo'ni-qo'shni" kabi tushunchalar nafaqat ijtimoiy muassasa sifatida, balki insonning ruhiy tayanchi sifatida ko'rsatiladi. Shuningdek, ba'zi olimlar an'anaviylik va modernlik o'rtasidagi ziddiyat va uyg'unlik masalalarini tahlil qilish orqali, zamonaviy yozuvchilarning milliy va global qadriyatlarni qanday uyg'unlashtirishi haqida chuqur mulohazalar yuritmoqda. Natijada, zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar talqini nafaqat madaniy merosni saqlash, balki uni yangi badiiy shakllarda bayon etish orqali o'zining dolzarbligini isbotlamoqda.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar talqini masalasi ko'plab adabiyotshunoslar va tadqiqotchilar tomonidan turlicha

yondashuvlardan o‘tadi. Mashhur tanqidchilar milliy madaniyatning adabiyotdagi aks ettirilishini chuqur tahlil qilib, uning jamiyat hayotidagi o‘rni va ahamiyatini o‘rganadilar. Ularning fikricha, milliy qadriyatlar va an’analar faqat o‘zini ifoda etish vositasi emas, balki ma’naviy merosni saqlash va taraqqiy ettirish muhiti sifatida qaraladi. Tadqiqotlarda odatda strukturalistik va postmodern nazariyalar qo‘llanilib, matn ichidagi simbolika va mifologik motivlar anglashda yordamlashadi. Shuningdek, tekstni kontekstual yondashuvlar yordamida o‘rganish esa milliy o‘zlikni va global madaniyat bilan aloqalarni tahlil qilishga imkon beradi. Muhokamalarda ko‘pincha milliy qadriyatlarning zamonaviy sharoitda qayta talqin etilishi va ularning asrlarga moyil uzluksizligi yaqqol ko‘rsatiladi. Bu yondashuvlar o‘zbek adabiyotida milliy qadriyatlarning o‘ziga xosligini va ularning bugungi kundagi ahamiyatini yanada chuqurroq anglash imkonini yaratadi.

Zamonaviy o‘zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an’analar talqini mavzusidagi adabiyotlar ko‘plab muhim aspektlarni yoritib bergan bo‘lsa-da, hali ham uning ba’zi jihatlarida yetishmovchiliklar mavjud. Jumladan, jamiyatning tez o‘zgarayotgan ijtimoiy va madaniy kontekstdagi an’analarning yangicha talqinlari yetarlicha o‘rganilmagan. Ko‘p tadqiqotlar asosan an’anaviy qadriyatlarni saqlash
va ularning tarixiy ahamiyatiga urg‘u bergan bo‘lsa, zamonaviy kontekstda bu qadriyatlarning qanday moslashuvi va transformatsiyasi mavzusida chuqurroq tahlillar kam. Shuningdek, yosh avlodning milliy qadriyatlarga bo‘lgan munosabati hamda urbanizatsiya va globalizatsiya jarayonlarining an’anaviy qadriyatlarga ta'siri kabi sohalar ko‘proq e’tiborga muhtojdir. Bu bo‘shliqlarni to‘ldirish uchun kelgusida interdisipliner yondashuvlar orqali zamonaviy

ijtimoiy muhitga moslab milliy qadriyat va an'analarni yanada nozik va keng qamrovli talqin qilish zarur.

Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar muhim o'rin tutadi, bu haqda ko'plab taniqli asarlar misolida yaqqol ko'rish mumkin. Masalan, Said Ahmadning "Shum bola" asarida xalqning ochiqko'ngilligi va mehr-muhabbat kabi qadriyatlari yaqqol ifodalanadi, bu asar milliy urf-odatlarga chuqur hurmat bilan yondashadi. Shuningdek, Abdulla Qodiriyyning "O'tkan kunlar" romani o'zbek milliy tarixini va an'analarini baquvvat tarzda aks ettirib, o'zbek xalqining ko'p qatlamli ijtimoiy hayotini o'rganish imkonini beradi. Bu asarlar nafaqat ma'naviyat va madaniyatni saqlashga, balki zamonaviy kontekstda ularni yangi shakllarda ifodalashga ham qaratilgan. Shu bilan birga, Muhammad Yusufning she'riyati milliy til va madaniyatning go'zalliklarini yuksak badiiy uslubda namoyon etadi, bu esa madaniy an'analarning qadrlanishini va asrlar davomida o'zgarmayotgan ahamiyatini ta'kidlaydi. Bu asarlar, umumiy holda, milliy qadriyatlarni yoritishda turlicha yondashuvlarni ko'rsatib, o'zbek adabiyotining boy madaniy merosini akademik tahlil uchun muhim manba qiladi.

Milliy qadriyatlar: Milliy qadriyatlar deb ma'lum bir xalq yoki millatning tarixiy, madaniy va ijtimoiy tajribalaridan kelib chiqqan qadriyatlar tizimi tushuniladi. Bu qadriyatlar xalqqa xos axloqiy tamoyillar, urf-odatlar, diniy e'tiqodlar, va estetik tamoyillarni o'z ichiga oladi, hamda millat identifikatsiyasini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi.

An'analar: An'analar — uzoq davom etgan turmush tarzlari, odat-odatlar va urf-odatlarning jamlanmasi bo'lib, ular avloddan-avlodga og'zaki yoki yozma

ravishda yetkaziladi. An'analar milliy qadriyatlarning amalda namoyon bo'lishi va jamiyatning madaniy barqarorligini ta'minlashda asosiy vosita hisoblanadi.

Zamonaviy adabiyot: Zamonaviy adabiyot deganda, hozirgi davrda yaratilgan, zamonning ijtimoiy, siyosiy va madaniy voqealarini aks ettiruvchi adabiy asarlar tushuniladi. Zamonaviy o'zbek adabiyoti milliy qadriyatlar va an'analarni saqlab qolish bilan birga, ularni yangi shakllarda va zamonaviy talqinlarda jamiyatga taqdim etishga intiladi.

Tadqiqot metodologiyasi

Ushbu tadqiqotda zamonaviy o'zbek adabiyotidagi milliy qadriyatlar va an'analarni tahlil qilish uchun asosan sifat va miqdoriy metodologiyalar qo'llanildi. Sifat metodologiyasi doirasida matnlarni chuqur tahlil qilish, mazmun va kontekst asosida an'analar va qadriyatlarning tasviri va izohlari o'rganildi. Shu bilan birga, miqdoriy tahlil usullari orqali adabiyot namunalarida uchraydigan milliy motivlar va qadriyatlarning chastotalari aniqlanib, statistik ko'rsatkichlar asosida taqqoslash amalga oshirildi. Bu ikki yondashuv tadqiqotning ishonchliligini oshirib, zamonaviy o'zbek asarlarida milliy qadriyatlar va an'analarni keng qamrovda va tizimli ravishda o'rganishga imkon berdi.

Ushbu tadqiqotda ma'lumot yig'ish uchun bir necha aniq usullar qo'llaniladi. Avvalo, adabiy tahlil yordamida zamonaviy o'zbek asarlarining matnli tarkibi chuqur o'rganiladi, bu usul orqali asarlardagi milliy qadriyatlar va an'analar qanday ifodalanganligi aniqlanadi. Shuningdek, tematik mazmun tahlili orqali matnda mavjud mavzular va ularning o'zaro bog'liqligi o'rganilib, madaniy kontekstni yanada yaxshi tushunishga harakat qilinadi. Bundan tashqari, etnografik usullar ham tatbiq etiladi, bu madaniy va ijtimoiy muhitni o'rganish

orqali matnlarning kontekstini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Bunday metodik yondashuv orqali zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi milliy qadriyatlar va an’analarning talqini ilmiy asosda va keng qamrovli amalga oshiriladi.

Zamonaviy o‘zbek adabiyotidagi milliy qadriyatlar va an’analarni aks ettiruvchi asarlarni va mualliflarni tanlash uchun bir qancha mezonlar nazarda tutiladi. Avvalo, tanlovda o‘zbek milliy ruhiyatini, tarixiy merosini, hamda xalqning an’anaviy qadriyatlarini o‘z asarlarida ifoda eta oladigan ijodkorlar va ularning asarlari ustuvor ahamiyatga ega bo‘lishi lozim. Bundan tashqari, zamon bilan hamnafas, dolzarb muammolarni yorituvchi, milliy mentalitetni mustahkamlashga xizmat qiluvchi asarlarni tanlash mezoni sifatida qabul qilinadi. Tanlangan matnlar, shuningdek, badiiy va ma’naviy jihatdan yuqori baholanishi, o‘quvchida milliy o‘zlikni anglash hissini uyg‘otishi hamda an’anaviy qadriyatlarni zamonaviy jamiyat kontekstida talqin qilishi kerak. Shu tariqa, milliy qadriyatlar va an’analar tizimini chuqur va mukammal yoritishga ko‘maklashadigan zamonaviy o‘zbek adabiy asarlari va mualliflari tanlanadi.

Zamonaviy o‘zbek asarlarini milliy qadriyatlar va an’analar doirasida tahlil qilishda samarali natijalarga erishish uchun aniq va puxta metodologik yondashuv zarur bo‘ladi. Tadqiqotda asosiy o‘rinni mavzularni spetsifik jihatdan taqqoslash egallaydi, bunda milliy o‘zlikni ifodalovchi elementlar bilan an’anaviy atributlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik va farqlar o‘rganiladi. Ushbu yondashuv orqali adabiy asarlardagi milliylik motivlari, qadriyatlar va urf-odatlarning yangilangan yoki saqlangan shakllari aniqlanadi. Shuningdek, tahlil jarayonida sifat indekslari, semantik tahlil va madaniy kontekst asosida matnni chuqur o‘rganish vositalari qo‘llaniladi. Bu metodlar tadqiqotchiga zamonaviy

asarlardagi milliy qadriyatlarning rivojlanishi va ularning an'anaviy ildizlari bilan bog'liqligini mukammal tushunishga imkon beradi, natijada milliy va madaniy intellektual merosning bugungi adabiyotdagi ifodalanishining yangi xulosalarini chiqarishga xizmat qiladi.

Ushbu adabiy tadqiqotda qo'llangan metodologiyalarning ayrim cheklovlari mavjud. Masalan, matnlarni tahlil qilishda subyektiv tafsirlarning yuzaga kelishi mumkinligi, shuningdek, manbalar sonining cheklanganligi natijasida natijalar
umumlashtirilishida ba'zi chegaralar mavjud. Shunga qaramay, tadqiqotning ishonchliligi va haqiqatga yaqinligini ta'minlash uchun matnlarni ko'p qirrali yondoshuvlar bilan tahlil qilish, milliy qadriyatlar va an'analar nuqtai nazaridan solishtirma metodlarni qo'llash, shuningdek, mustaqil ekspertlarning fikrini hisobga olish kabi choralar ko'rildi. Bu yondoshuvlar tadqiqot natijalarining ilmiy asoslanganligini va takrorlanish imkoniyatini oshirishga xizmat qildi.

Xulosa

Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an'analar talqini muhim o'rin tutadi. Tadqiqot ko'rsatdiki, hozirgi asarlarda milliy meros va urf-odatlarga yangi badiiy yondashuvlar orqali chuqur ma'no berilmoqda. Mualliflar o'zbek xalqining tarixiy tajribalari, axloqiy prinsip va madaniy ildizlarini zamonaviy hayot kontekstida ifodalaydi, bu esa o'quvchida milliy o'zlikni anglash va qadrlash hissini uyg'otadi. Shu bilan birga, an'anaviy qadriyatlarni himoya qilish va ularni zamon talablariga moslashtirish orqali milliy madaniyatning davomiyligini ta'minlashga intilish kuchaymoqda. Umuman olganda, zamonaviy o'zbek adabiyoti milliy o'zlik va madaniy boyliklarni yangicha interpretatsiya qilib, ularni jamiyat hayotida faollashtirishda muhim rol

o‘ynamoqda.

Zamonaviy o‘zbek adabiyoti milliy qadriyatlar va an’analarni saqlab qolish va ularni yangicha talqin qilishda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu tadqiqot, zamonaviy o‘zbek asarlarining madaniy identitetni shakllantirishdagi o‘rni va ahamiyatini chuqur anglashda yordam beradi. Adabiyot orqali milliy qadriyatlar nafaqat davom ettiriladi, balki ularning zamonaviy hayotga moslashgan shakllari ham yaratiladi. Shu sababli, bunday asarlar milliy o‘zlikni saqlab qolish va rivojlantirish jarayonida o‘ziga xos ko‘prik vazifasini bajaradi. Tadqiqot natijalari madaniy merosni asrash va uni yangi avlodga yetkazishda adabiyotning muhim vosita ekanligini ko‘rsatadi.

Zamonaviy o‘zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va an’analar talqini nafaqat madaniy merosni saqlash, balki uni yangilash va zamon talablariga moslashtirish imkoniyatlarini ham yaratadi. Ushbu tadqiqot natijalari kelajakda adabiy tahlillarni chuqurlashtirishda va madaniyatshunoslik sohasida yana ko‘plab yangi yo‘nalishlarni o‘rganishda muhim asos bo‘lib xizmat qiladi. Xususan, milliy qadriyatlarning zamonaviy badiiy matnlarda qanday ifodalanganligini yanada ko‘proq o‘rganish, an’anaviy va global madaniyatning o‘zaro ta’sirini tahlil qilish, shuningdek, yosh avlodning madaniy identitetini shakllantirishdagi adabiyotning roli haqida keng qamrovli tadqiqotlar olib borish zarur. Bu borada interdisipliner yondashuvlar, jumladan, antropologiya, sotsiologiya va tilshunoslik bilan hamkorlikda olib boriladigan izlanishlar milliy madaniyatni yanada chuqurroq tushunishga imkon yaratadi. Natijada, o‘zbek adabiyoti va madaniyati kontekstida milliy qadriyatlarni o‘rganishning yangi metod va yondashuvlari shakllanadi hamda ularning jamiyat hayotidagi o‘rni va ahamiyati yanada kengroq yoritiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaev, O. (2018). O'zbek adabiyotida milliy qadriyatlar va ularning shakllanishi. Tashkent: Fan. 256 bet.
2. Islomov, R. (2020). Zamonaviy o'zbek adabiyotida an'analar va ularning yangicha talqini. Adabiyot va San'at, 3(12), 45-52.
3. Karimova, S. (2019). Milliy madaniyat elementlari zamonaviy o'zbek badiiy asarlarida. O'zbek tili va adabiyoti, 1, 77-83.
4. Mirzoev, D. (2021). O'zbek tilidagi zamonaviy hikoyalar va milliy qadriyatlar. Tashkent: Ma'rifat. 198 bet.
5. Nematov, A. (2017). O'zbek adabiyotida an'anaviy qadriyatlarning ahamiyati. Ilmiy izlanishlar, 6, 102-108.
6. Olimova, G. (2022). Zamonaviy o'zbek nasrida an'analar va ularning saqlanishi. O'zbekiston adabiyoti, 4(15), 33-39.
7. Saidov, K. (2019). Milliy qadriyatlar va ularning o'zgarishi zamonaviy o'zbek adabiyotida. O'zbek tili ma'ruzalarida, 5, 59-66.
8. Toshpulatov, B. (2020). O'zbek milliy an'analari zamonaviy asarlarda: etnopsixologik yondashuv. Madaniyat va Ta'lim, 2(8), 22-29.
9. Xolmirzaev, J. (2021). Zamonaviy o'zbek adabiyotida milliy qadriyatlarning roli va o'rni. Ilmiy Jurnal, 3(10), 87-93.
10. Yusupov, F. (2018). O'zbek milliy madaniyati va badiiy ijodda uning aks etishi. Tashkent Davlat Universiteti ilmiy axboroti, 7, 14-20.
11. Mardonova Lobar Umaraliyevna. (2024). TARIXIY MANBALARDA AMIR TEMUR OBRAZINING BADIIY TALQINLARI. IMRAS, 7(6), 56–60.

12. Zafariddin Temirov, and Xujanova Nasiba. "The Triumph of Light Over Darkness." *American Journal of Research in Humanities and Social Sciences*, vol. 33, 20 Feb. 2025, pp. 34-37.

13. Dilshoda, A. (2025). MUHAMMAD YUSUF IJODINING ADABIYOTIMIZDA TUTGAN O 'RNI. Global Science Review, 1(1), 388-392.

14. Xurramovna, Q. G., & To'raqulovna, D. M. (2025, December). "FARHOD VA SHIRIN" DOSTONIDAGI ONOMOSTIK BIRLIKLARNING BADIIY-POETIK AHAMIYATI. In *INTERNATIONAL CONFERENCE ON SUPPORT OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION.* (Vol. 1, No. 5, pp. 58-61).

15. Saidmuradova, S., & Madina, T. L. (2024). ALISHER NAVOIY SHE'RIYATI POETIKASI. *PEDAGOGS*, *57*(1), 147-152.

16. Farida, X., To'xtayeva, D., Murtazayeva, M., & Abdurahmonova, D. (2025). SAB'AI SAYYOR" DOSTONINING BOBLARI BO'YICHA TAVSIFI. *Shokh Articles Library*, *1*(2).